

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR ȘI DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN

Mariana PRODAN, doctor în economie, cercetător științific,
Centrul de Cercetări Demografice al INCE

The quality of human capital is the locomotive of economic growth. Higher education is the determinant factor to ensure the training of human capital. This article highlights the role of higher education in human capital training. The indicators characterizing the higher education in the Republic of Moldova are examined, and a comparative analysis of these indicators with Romania and the EU-28 is being carried out. The main challenges faced by Moldovan higher education are the need to adjust to the labor market demand, the demographic situation and migration.

Keywords: *higher education, human capital, Republic of Moldova, labor market, labor force.*

Resursele umane sunt principala forță creatoare de valori într-o societate. Prin definiția dată de Organizația pentru Cooperarea Economică și Dezvoltare (OCDE), capitalul uman întrunește cunoștințele, calificările, aptitudinile, competențele și alte calități ale unui individ care promovează bunăstarea socială, personală și economică [1]. Capitalul uman are două componente esențiale: capitalul educațional, exprimat prin competențele dobândite de oameni ca rezultat al instruirii instituționalizate (școli, colegii, universități etc.) și capital biologic, exprimat prin capacitățile fizice, determinate de factori subiectivi (cum ar fi: moștenirea genetică, starea de sănătate etc.). Componenta care ne interesează în mod deosebit este capitalul educațional, iar mai exact, contribuția învățământului superior la formarea acestuia, recunoscându-i-se, astfel, rolul determinant în dezvoltarea capitalului uman și, drept consecință, în dezvoltarea economică a unei țări.

În condițiile actuale, învățământul superior a devenit un motor și un catalizator al creșterii economice, cauzând intensificarea cercetării, cunoașterii și inovației tehnologice. Acestuia îi sunt atribuite două misiuni principale:

1. Asigurarea formării unui capital uman competent și de nivel înalt;
2. Sprijinirea inovării, cercetării și dezvoltării prin producerea, difuzarea și transmiterea cunoștințelor.

Examinând beneficiile obținute de tinerii de pe urma educației terțiare, distingem:

- *Avantajul salarial rezultat din educație.* Un element care încurajează puternic indivizii să investească în educație este faptul că și cunoștințele și aptitudinile dobândite tind să îmbunătățească productivitatea lor și, prin urmare, potențialul de câștig. Diferențele de salariu pentru tinerii cu studii superioare și cei cu studii medii sunt diferite de la țară la țară, dar sunt substanțiale. De exemplu, în Suedia această diferență constituie circa 18%, în Coreea – circa 30%, iar în Ungaria – aproximativ 40% [1, p.34].

- *Structura remunerării pe vârste și sexe.* Se pare că educația oferă nu numai un beneficiu inițial în termeni de câștiguri, dar și un avantaj salarial care se mărește pe parcursul vieții active. Studiile arată că în majoritatea țărilor, salariile bărbaților și femeilor cu studii superioare cresc repede cu vârsta comparativ cu lucrătorii mai puțin instruiți [2]. În ceea ce privește însuși mărimea salariilor, în țările OCDE femeile cu studii superioare obțin un salariu cu cca 59% mai mare decât femeile cu studii medii, în

timp ce bărbații au un salariu și mare, cu 67 la sută decât bărbații fără studii [3].

- *Riscul de șomaj în funcție de nivelul de studii.* Un alt factor important care orientează tinerii spre studii superioare este acela că acestea permit o mai bună integrare pe piața muncii și, astfel, reduce riscul șomajului. De exemplu, între 2008 și 2010, moment când toate țările dezvoltate intră în criză economică profundă, rata șomajului pentru deținătorii de diplome de învățământ secundar a crescut de la 4,9% la 7,6% în țările OCDE, în timp ce pentru absolvenții cu diplome de studii superioare, rata șomajului a fost vădit inferioară, crescând de la 3,3 la 4,7% în aceeași perioadă de referință. Concomitent menționăm că diferența de risc a șomajului după nivelul de educație este deosebit de evidentă pentru tineri, dar tinde să se reducă odată cu înaintarea în vârstă¹⁴.

- *Rata de activitate pe nivel de studii.* Studiile OCDE arată că persoanele care au un nivel înalt de instruire au parte de o viață profesională mai îndelungată, iar această tendință este și mai accentuată în rândul femeilor¹⁵.

Actualmente, în Republica Moldova, dar și în majoritatea țărilor europene învățământul se află în stare de schimbări structurale, având la bază multiple cauze, cum ar fi: - o supra-calificare și necorelare a competențelor, abilităților și deprinderilor cu cererea de pe piața muncii; - o diminuare a numărului absolvenților din sfera științelor exacte și tehnologiei; și - o necorelare a disciplinelor studiate de studenți cu cerințele practicii actuale¹⁶.

Atât învățământul superior de bază, cât și educația permanentă sunt principalii formatori de capital uman și de oferta pe piața muncii. Iată câțiva indicatori care caracterizează din punct de vedere cantitativ învățământul superior:

- Numărul studenților, în funcție de tipul de instituție (publică/privată) și gen;
- Rata de cuprindere a tinerilor în învățământul superior;
- Rata de activitate a persoanelor cu studii superioare per total și pe gen;
- Ponderea studenților pe domeniile de studii alese;
- Gradul participării adulților la educația și formarea continuă etc.

În continuare vor fi prezentați indicatorii susnumiți, care caracterizează învățământul superior din Republica Moldova și evoluția acestuia în ultimii 17 ani.

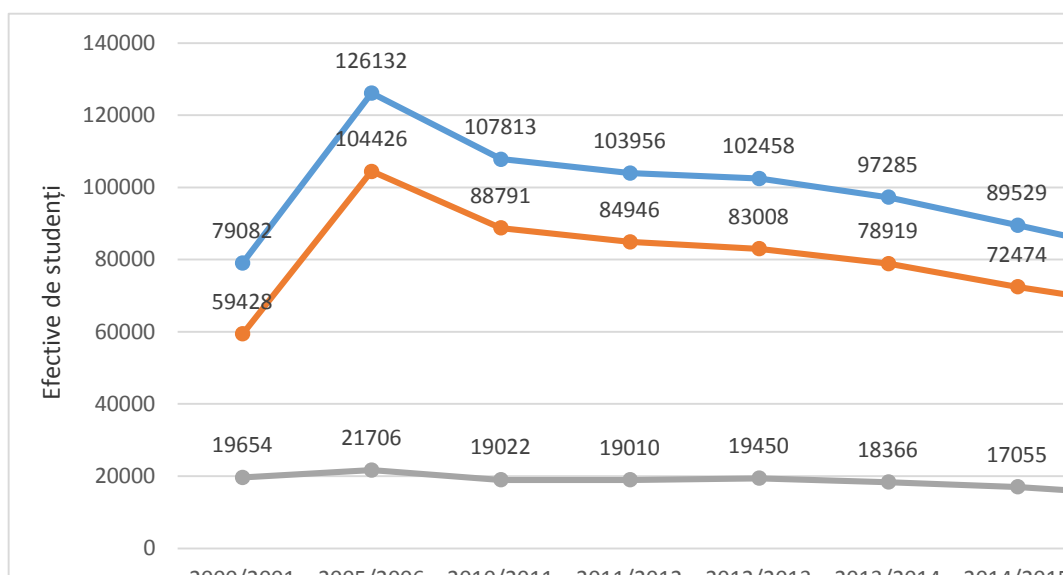
- *Evoluția numărului studenților* în perioada 2000-2017 a cunoscut o tendință de creștere în primii cincisprezece ani ai tranziției, după care observăm o scădere accentuată, efectivul de studenți diminuându-se de aproape două ori (*Fig. 1*).

Primii anii ai tranziției au fost fructuoși în ceea ce privește numărul de studenți, pe motiv că studiile universitare au devenit mai accesibile, inclusiv prin faptul că a apărut opțiunea studiilor în bază de contract. Părinții tinerilor care au emigrat în căutarea unui loc de muncă în străinătate au decis să investească în educația copiilor, în speranța unui viitor mai bun. După anul 2007, situația s-a schimbat radical, numărul studenților începând să scadă semnificativ de la an la an. La originea acestui fenomen stau mai multe cauze obiective: înrăutățirea indicatorilor demografici, criza economică de proporții, scăderea remitențelor etc.

¹⁴ *Finances et Développement, Publication OCDE, 2012*

¹⁵ *Revue économique de l'OCDE; Vol 1, nr.34, 2002*

¹⁶ *Machin S., McNall, S. Tertiary Education Systems and Labour Markets, Education and Training Policy Division, OECD, 2010.*

Figura 1. Evoluția numărului studenților, pe tipuri de instituții, Republica Moldova

Sursa: www.statistica.md

Totodată, figura 1. arată că efectivele de studenți din instituțiile private au avut aceeași evoluție negativă, începând cu anul 2006 scăzând aproximativ în aceeași proporție ca și cele din instituțiile publice, adică, cu aproximativ de două ori. În ceea ce privește distribuția de studenți în funcție de tipul de instituție, la începutul tranziției observăm o mai mare încredere acordată învățământului privat, circa 25%, în raport cu situația actuală, când doar 16,9% de studenți își fac studiile în instituții private (Tabelul 1).

Tabelul 1. Ponderea studenților în funcție de tipul de instituție, Republica Moldova, %

		2000/2001	2005/2006	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Învățământ superior	Public	74,2	82,3	82,4	81,7	81,0	81,0	81,0	82,0	83,1
	Privat	24,8	17,2	17,6	18,3	19,0	19,0	19,0	18,0	16,9

Sursa: Calculat în baza datelor www.statistica.md

Actualmente, în republică funcționează 30 de instituții de învățământ superior, numărul instituțiilor publice rămânând de-a lungul anilor constant (Tabelul 2).

Tabelul 2. Numărul instituțiilor de învățământ superior, perioada anilor 2010-2017, Republica Moldova, unități

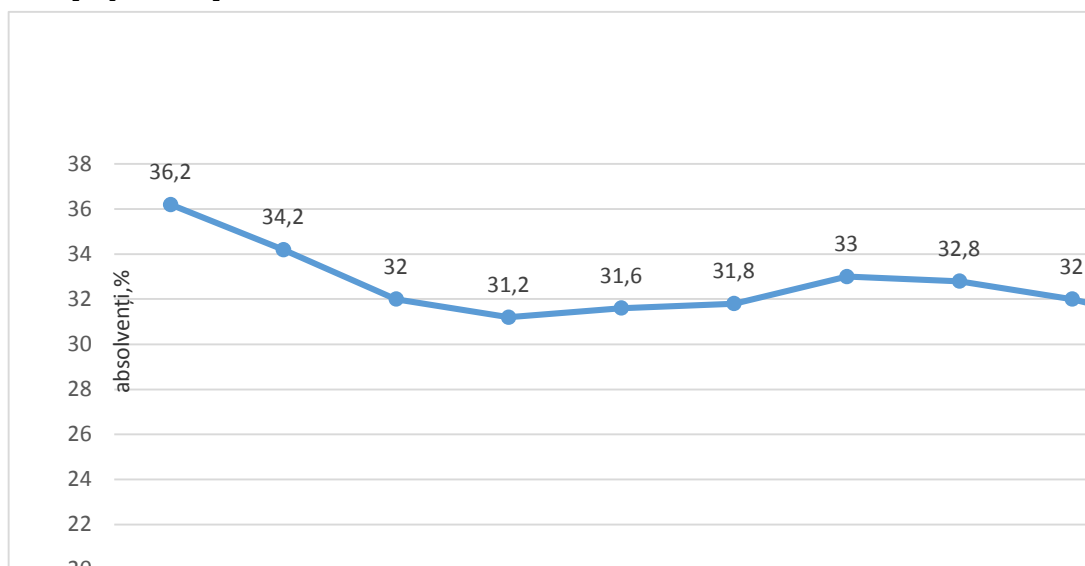
		2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Învățământ superior	Public	19	19	19	19	19	19	19
	Privat	14	15	15	13	12	12	11
	Total	33	34	34	32	31	31	30

Sursa: www.statistica.md

O situație similară la capitolul numărului de studenți înmatriculați în instituțiile de învățământ superior s-a înregistrat și în România, unde efectivele de studenți au crescut până în anul 2007, după care au avut o tendință de scădere continuă pe parcursul a următorilor 10 ani.

Raportându-ne la situația în învățământul superior din Uniunea Europeană per ansamblu, constatăm o tendință inversă, exprimată prin creșteri constante ale numărului de studenți pe parcursul ultimilor 15 ani, având o evoluție cantitativă pozitivă de la circa 16 milioane de studenți în anul 2000 către circa 20 milioane de studenți în anul 2015, ceea ce reprezintă o creștere de 25%¹⁷.

) *Rata brută de cuprindere în învățământul superior* oferă date referitoare la capacitatea sistemului de învățământ universitar de a înmatricula studenți, dar și la interesul populației pentru acest nivel de învățământ (Fig. 2). Astfel, remarcăm că, în conformitate cu datele din Fig. 2, interesul pentru învățământul superior în Republica Moldova a fost în scădere în ultimii 10 ani, rata de cuprindere a tinerilor în învățământul superior scăzând de la 36,2% la 29,9%. Acest indicator se plasează la un nivel inferior atât față de România, cât și față de media europeană. În România acest indicator a avut și el o tendință de scădere – de la 53,6 în 2007/2008 la circa 40% în 2015 [4, p. 36-39].

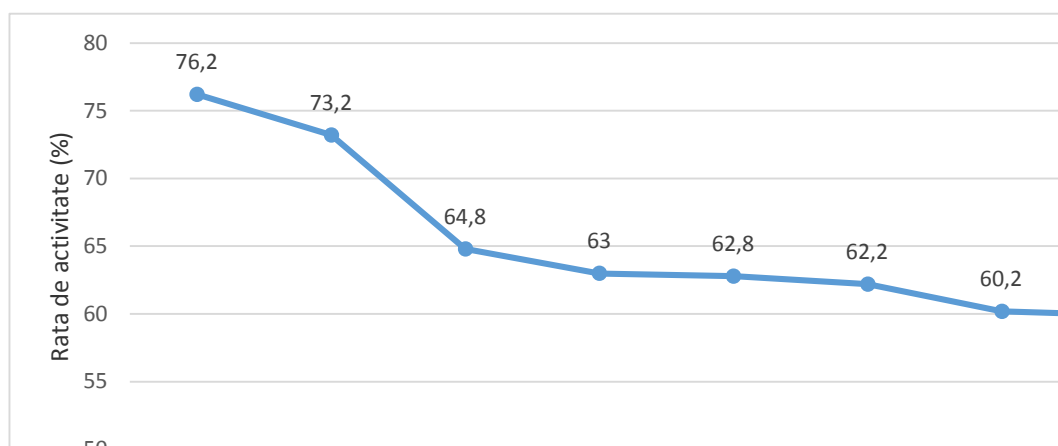

Figura 2. Rata de cuprindere a tinerilor în învățământul superior, Republica Moldova, %

Sursa: Educația în Republica Moldova. Date statistice 2016-2017, Biroul Național de Statistică din Republica Moldova, p.80.

) *Rata de activitate a persoanelor cu studii superioare*, calculată ca raport între populația activă cu studii superioare și totalul resurselor de muncă, a înregistrat o scădere în perioada anilor 2000-2016, oscilând pe parcursul ultimilor ani în jurul mărimii de 60% (Fig. 3). Făcând o comparație cu situația de pe piața muncii din România, constatăm că acest indicator se plasează la aproximativ același nivel ca și în Republica Moldova, având o evoluție descrescătoare în timp [2, p. 36-39].

¹⁷ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tertiary_education_statistics

Figura 3. Rata de activitate a persoanelor cu studii superioare, Republica Moldova, %

Sursa: www.statistica.md

) Rata de ocupare a persoanelor cu studii superioare în funcție de sex în Republica Moldova demonstrează următoarele tendințe (Tabelul 3):

➤ Femeile cu studii superioare își găsesc mai greu un loc de muncă, înregistrând o rată mai mică de ocupare în raport cu cea a bărbaților.

➤ În intervalul anilor 2010-2017 rata de ocupare a bărbaților cu studii superioare înregistrează o ușoară scădere, pe când rata de ocupare a femeilor are tendință inversă.

Tabelul 3. Rata de ocupare a persoanelor cu studii superioare, pe sexe, din Republica Moldova, %

	Sexe	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Studii universitare	Masculin	53,21	52,82	52,03	53,91	53,5	52,59	52,48
	Feminin	46,79	47,18	47,97	46,09	46,5	47,41	47,52

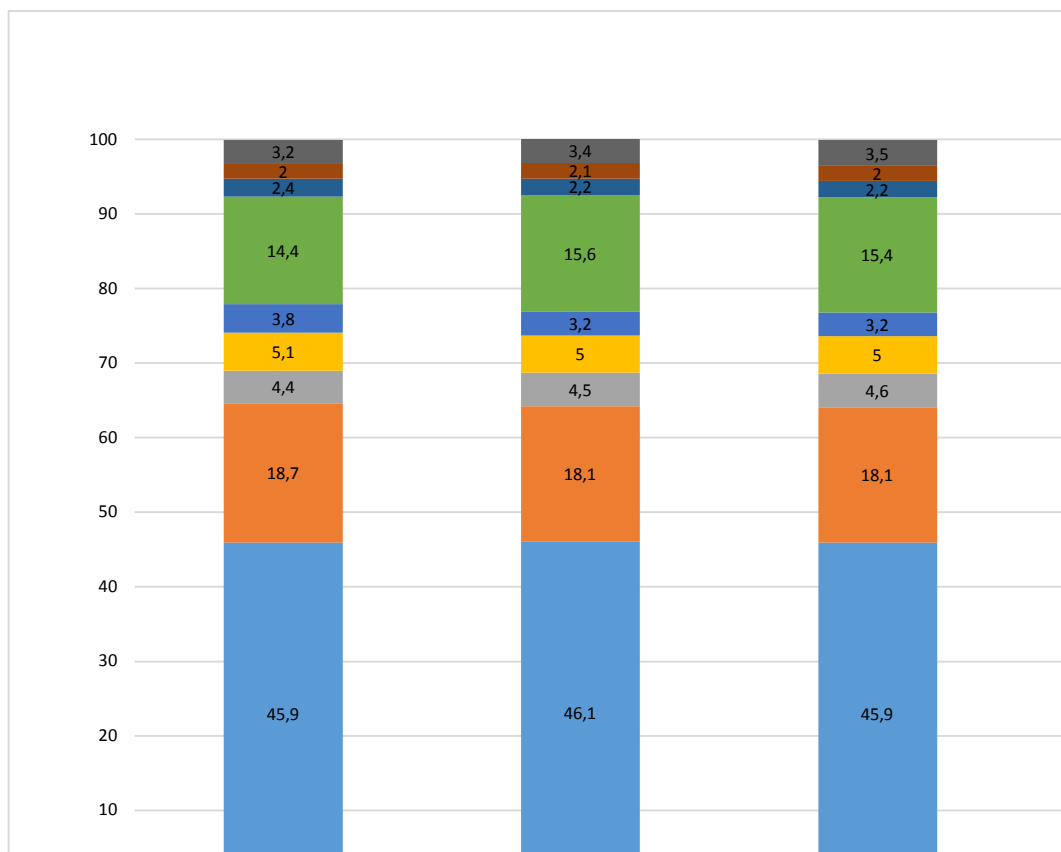
Sursa: www.statistica.md

Ponderea studenților în funcție de domeniile de studii. Acest indicator este important deoarece arată popularitatea în rândul studenților a unor domenii în raport cu alte domenii și, respectiv, arată, care domenii pe viitor vor avea cerere de locuri de muncă mai mare.

Analizând ponderea studenților după diverse domenii de studii din învățământul superior din Republica Moldova, observăm următoarele (Fig. 4):

- în perioada analizată, anii 2012-2017, structura contingentului pe domenii s-a păstrat, mai mult sau mai puțin, stabilă;

- numărul cel mai mare de studenți este concentrat în domeniul *Științelor sociale, jurnalism și informație, business, administrare și drept* cu o pondere ce oscilează în jurul gradației de 45,5%, din care ponderea cea mai mare o constituie femeile. Această valoare ridicată se datorează faptului că cei mai mulți tineri au ales să-și facă studiile în domeniul economic și juridic. Domeniul imediat următor este *Ingineria, tehnologiile de prelucrare și construcții*, înregistrând valoarea medie de 18,2%, cu ponderea cea mai însemnată a bărbaților în totalul contingentului. Cel de-al treilea domeniu, printre cele mai populare, este *Educația*, cu o medie de circa 15,2% în perioada examinată.

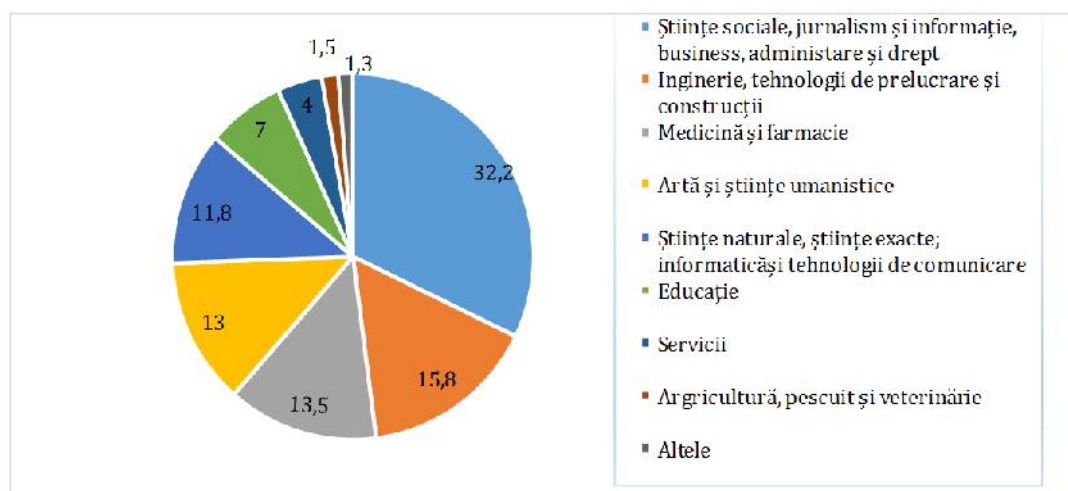
Figura 4. Evoluția ponderii studenților în Republica Moldova, în funcție de domeniile de studii, anii 2012-2017

Sursa: Calculat pe baza datelor BNS.

Analizând situația la acest capitol din cadrul UE-28 (Fig. 5), constatăm că aproape o treime (32,2%) din toți studenții din învățământul superior, în 2015, au studiat *Științe sociale, jurnalism și informație, business, administrare și drept*, dintre care partea cea mai mare o reprezentau femeile (57,6%)¹⁸. Cel de-al doilea domeniu cel mai popular a fost *Ingineria, tehnologiile de prelucrare și construcții*, reprezentând circa 15,8% din volumul total de studenți, din care, de această dată, 71,9% constituiau băieții. Astfel, concluzionăm o similitudine de tendințe în ceea ce privește întâietatea domeniilor cele mai populare în rândul studenților din Republica Moldova și UE-28. Totuși, remarcăm, că ponderea studenților în cadrul *Științelor sociale, jurnalism și informație, business, administrare și drept* în Republica Moldova este semnificativ mai înaltă (45,5%).

Al treilea și imediat al patrulea domeniu popular în rândurile studenților europeni au reprezentat *Medicina și farmacia* cu 13,5% și *Arta și științele umanistice* cu 13%, în care ponderea mai însemnată o constituiau femeile.

¹⁸ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tertiary_education_statistics.

Figura 5. Distribuția studenților în educația terțiară în UE-28, anul 2015

Sursa: Eurostat, Key figures on Europe. Education and training, 2017 edition.

Remarcăm, Uniunea Europeană examinează ca fiind o problemă tendința de creștere semnificativă a interesului față de domeniile umanistice în detrimentul științelor exacte, sesizând faptul că aceasta poate încetini progresul tehnico-științific, care are impact direct asupra indicatorilor micro și macroeconomici.

) *Rata adulților încadrați în învățământul continuu (educația permanentă).* Învățământul continuu este un element definitoriu al economiilor dezvoltate, prin care populația activă se adaptează tuturor noutăților cu scopul de a deveni mai competitivi. În Republica Moldova acest indicator este foarte scăzut, înregistrând în 2012 doar 0,1% din populația cu vârsta cuprinsă între 24-64 de ani, iar în 2015 – 1,03% din populație. În România, pe parcursul ultimilor 5 ani, acest indicator rămâne neschimbat, atingând valoarea de 1,03p.p din populația totală adultă¹⁹. Obiectivul Republicii Moldova fixat în *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”* este ca rata adulților încadrați în educația permanentă să atingă nivelul de 10%, ceea ce reprezintă rata actuală a adulților care participă la învățământul continuu în UE-28²⁰.

Din prisma factorului de bază a formării capitalului uman, actualmente învățământul superior din Republica Moldova întâmpină un șir de provocări:

) *Corelarea anticipativă ofertei sistemului educațional din Republica Moldova cu structura și cerințele pieței muncii.* Economii dezvoltate nu pot rămâne competitive la nivel global decât prin formarea de forță de muncă înalt calificată care să ofere soluții de rezolvare a problemelor curente și viitoare. Este necesară atât dezvoltarea profesională individuală, cât și a întregii societăți. În acest scop, instituțiile de învățământ superior trebuie să monitorizeze cu rigoare cerințele pieței muncii, astfel încât să pună la dispoziție absolvenți cu competențe și abilități solicitate. Astfel, universitățile nu vor mai produce studenți sub-calificați sau supra-calificați, care nu reușesc să-și găsească locul potrivit pe piața muncii.

✓ *Adaptarea la cerințele pieței prin prisma învățării permanente.* Ținând

¹⁹ Education and Training Monitor 2016 Romania, European Commission, p.8-9

²⁰ Idem.

seama de specificul dezvoltării economice mondiale actuale, se impune necesitatea de perfecționare continuă și de adaptare perpetuă la cerințe pieței muncii. Mediul academic împreună cu mediul de afaceri, prin schimb de experiențe și bune practici, pot conlucra pentru a obține rezultate cât mai bune de ambele părți.

✓ *Continuarea implementării sistemului Bologna*, care răspunde la tendințele globalizării și internaționalizării învățământului superior, încurajând mobilitatea studenților și a profesorilor și apariția nevoilor de educație și formare bazate pe cerințele dinamice ale pieței muncii.

✓ *Crearea de oportunități de carieră*. Învățământul superior trebuie să-și asume responsabilitatea creării oportunităților de carieră pentru absolvenții săi și diminuării până la eliminare a discrepanțelor care există între competențele dobândite de absolvenți și cerințele posturilor în care se angajează aceștia.

✓ *Creșterea adaptabilității și a flexibilității instituțiilor de învățământ superior la schimbare*. Este necesar ca instituțiile de învățământ, pe lângă activitățile curriculare ale studenților, să dezvolte și activități extra-curriculare, astfel încât să ofere studenților și competențe transversale solicitate deseori de angajatori.

Analiza SWOT a sistemului de învățământ superior din Republica Moldova

Puncte tari:	Puncte slabe:
<ul style="list-style-type: none">) Înzestrarea materială, în general, modernă care permite informatizarea procesului de învățământ din punct de vedere administrativ și logistic;) Existența unei infrastructuri logistice (cazare/studii/biblioteci/informatică) și a unor servicii de calitate pentru studenți;) Menținerea unui sistem de echitate socială, prin existența locurilor finanțate de la buget, acordarea de burse de studii și de facilități sociale (locuri în cămin, cantină, abonamente de călătorie în transport public);) Diversificarea procesului de învățare permanentă prin cursuri post-universitare, programe de masterat, programe de doctorat, etc.) Dezvoltarea școlilor masterale și doctorale;) Promovarea unui management participativ la toate nivelurile învățământului superior (senat, consilii ale facultăților, catedre);) Funcționarea sistemului de asigurare a calității;) Funcționarea sistemului de acreditare a programelor de studii, a facultăților, a universităților;) Diversificarea și amplificarea relațiilor internaționale cu universitățile străine din regiune, din Europa și la nivel internațional;) Mobilitatea internațională sporită atât a studenților cât și a cadrelor didactice (Erasmus+, Leonardo da Vinci, John Smith etc.). 	<ul style="list-style-type: none">) Procesul educațional este preponderent teoretic, deseori formal, cu accent pe transmitere și memorare de informații, nu pe dezbateri, studii de caz, aplicații, jocuri de rol etc.;) Insuficiența materialului didactic de calitate autohton, care ar ține cont de realitățile de dezvoltare autohtone;) Mobilitatea redusă a cadrelor didactice pentru a preda la universitățile partenere din străinătate;) Viteza scăzută de adaptare a programelor de studii la cerințele schimbătoare ale pieței muncii;) Colaborarea slabă a învățământului superior cu mediul de afaceri, în vederea armonizării ofertei educaționale cu cerințele pieței muncii;) Inexistența unor normative și politici organizatorice neomogene, care nu favorizează creativitatea, eforturile obținute și obținerea de performanțe;) Evaluarea deficitară a studenților pe parcursul întregului proces de învățământ superior, în sistem grilă.

Oportunități:	Amenințări:
<ul style="list-style-type: none"> J Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova trebuie să se alinieze celui european; J Mobilitatea profesorilor și a studenților diversifică și oferă oportunități de participare în proiecte de interes european; J Accesul la baze de date europene, internaționale, biblioteci on line, la reviste de specialitate; J Disponibilitatea fondurilor europene în vederea finanțării programelor de educație permanentă și a proiectelor de cercetare.	<ul style="list-style-type: none"> J Amplificarea concurenței în domeniul învățământului superior la nivel național și internațional ca urmare a fenomenului de globalizare; J Creșterea mobilității studenților și a profesorilor/cercetătorilor la nivel UE, dar și la nivel internațional; J Interes insuficient din partea studenților pentru studii și învățare; J Organizarea studiilor universitare care nu favorizează învățământul transdisciplinar și interdisciplinar; J Creșterea concurenței din partea universităților moldovenești private care nu oferă întotdeauna programe educaționale de calitate.

Sursa: Elaborat de autor.

Este cert faptul că învățământul superior rămâne a fi unul din factorii determinanți în procesul formării capitalului uman atât în lume, cât și în Republica Moldova. Condiționat de constrângeri de ordin exterior și interior, învățământul superior din Republica Moldova este supus unor provocări majore, îndeosebi, în ceea ce privește corelarea anticipativă a ofertei sistemului educațional superior cu structura și cerințele dinamice ale pieței muncii. Condiția de bază care asigură creșterea economică a unei țări este creșterea permanentă a competitivității acestei economii. Analizând situația din Republica Moldova la acest capitol, constatăm că există o adaptare relativ scăzută a ofertei educaționale la cerințele pieței muncii.

O altă provocare cu care se confruntă tot mai acut sistemul de învățământ din Republica Moldova este scăderea demografică, îmbătrânirea populației și migrația. Studiile statistice demonstrează că populația activă a Republicii Moldova cunoaște o tendință descrescătoare accentuată în ultimii ani. Reducerea numerică a populației ca urmare a scăderii natalității duce la scăderea numărului de elevi și ulterior de studenți. Fenomenul migrației, și el, la rândul său, reprezintă o provocare pentru învățământul superior moldovenesc, deoarece o mare parte din tineri se orientează să-și facă studiile superioare în străinătate, fie obținând o bursă, fie migrând către părinții care lucrează în străinătate. Anual guvernul României acordă mii de burse pentru tinerii din Republica Moldova și aceștia migrează în speranța de a obține o diplomă de circulație internațională, care le va facilita angajarea viitoare la un loc de muncă bine plătit. Un alt factor demotivant pentru tinerii din Moldova ca să rămână în țară este faptul că salariile oferite de angajatorii moldoveni sunt mici și nu reprezintă un stimul.

În concluzie formulăm următoarele recomandări:

1. Ținând seama de tendința accentuată de descreștere a numărului de studenți, este necesară o optimizare a numărului de instituții de învățământ superior din Republica Moldova.

2. Este necesară corelarea mai strânsă a programelor de studii universitare cu necesitățile pieței muncii în ceea ce privește formarea competențelor profesionale ale viitorilor angajați. Concomitent este necesar ca instituțiile superioare să realizeze

niște prognoze în ceea ce privește evoluția cererii de forță de muncă pentru a ajusta ofertei educaționale cu aceasta.

3. Este important ca universitățile să-și identifice în mod clar și concret segmentul de piață pe care se poziționează, ale cărui tendințe le influențează sau la care trebuie să se adapteze.

4. Învățământul superior din Republica Moldova trebuie să devină veriga de bază în ceea ce privește organizarea și desfășurarea educației continue. Globalizarea pieței muncii impune necesitatea dezvoltării de noi competențe care vor determina creșterea cererii de programe de formare permanentă în diverse domenii de specializare. Necesitatea cuprinderii în procesul educațional a tuturor, a integrării individului în diverse forme de educație determină necesitatea proiectării și organizării educației din perspectiva desfășurării sale pe toată durata vieții.

Referințe bibliografice

1. OECD. The value of people. Human capital, p. 29, www.oecd.org/insights/37967294.pdf
2. OECD. Le indicateurs de l'OCDE Finances et Développement. 2012, p. 21.
3. Revue économique de l'OCDE. 2002. Vol 1, nr.34.
4. Sistemul educațional în România. Date sintetice. Institutul național de Statistică, 2015.
5. Blau Francine, Lawrence M. Kahn. Gender Differences in Pay. În: Journal of Economic Perspectives, 14(4), 2000, p.75-99.
6. Machin S., McNally S. Tertiary Education Systems and Labour Markets, Education and Training Policy Division, OECD, 2010.
7. Eurostat. Key figures on Europe. Education and training, 2017 edition.
8. Educația în Republica Moldova. Date statistice 2016-2017, Biroul Național de Statistică din Republica Moldova, 2017.
9. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” a Republicii Moldova.